

הלכות קריאת שמע סימן עג

עג הישן עם אשתו ובניו איך יתנהג, ובו ד' סעיפים:

א **שנים שהיו ושנים בטלית אחד ובשר שניהם (א) נזענים זה בזה, (ב) לא יקרא קריאת שמע אלא א"א-פ"ן היתה טלית מפסקת (ג) ביניהם *בממתניהם (ד) ולמטה: ב י"אם הנה ישן (ה) עם אשתו, קורא בתורה (ו) פנים לצד אחד ואפילו בלא הפסקת טלית, משום דה"ש יבא בגופו. וי"ש מי (ז) שאוסר ונכון לחש לדבריו: ג י"אם הנה ישן (ז) עם בניו, בעולם קטנים מטר לקרות (ח) בתורת פנים בלא הפסקת טלית, ואם הם (ט) גדולים צריך להפסקת טלית: ד י"עד כמה הם תשובים קטנים? התינוק עד שיהיו לו י"ב שנים והתינוקת עד שיהיו לה י"א שנים, ואפילו הביאו שתי שערות מטר, (ז) (י) ובשנת י"ג לתינוק וי"ב לתינוקת (יא) אם הביאו שתי שערות אסור בלא הפסק ואם לא הביאו שתי שערות מטר, ה"מבשנת י"ג ואילך לתינוק וי"ב לתינוקת אפילו לא הביאו שתי שערות אסור:

בַּאֵר הַיֵּטֶב

(ה) **ביניהם**. ראז אפילו פניהם נח לזה ספר, ב"י: (כ) **פנים**. פ"י שיתדירו שניהם אחריהם זה לזה, כ"מ מ"א: (ג) **ובשנת י"ג**, ע' מ"א:

מִלְשָׁנָה בְּרוּרָה

א (א) נוגעים. נקט נוגעים, משום דאז אסור לקרות בלא הפסקת טלית (ב) אפילו אם יצו להחזיר פניהם מזה לזה. (ג) ואם הם שוכבים פנים להדי פנים, אסור לקרות בלא הפסקת טלית אפילו אם אינם נוגעים^(ד), כל לשוכבים בקרוב אחד להבדיל^(ה): (ב) לא יקרא. (ג) שמא יבוא לידי הרהור: (ג) ביניהם. ואז (ד) אפילו פניהם זה לזה מתר, דשוב לא יבוא ידי הרהור: (ד) ולמשה. אבל מפתניהם ולמעלה, אפילו בשנים נוגע זה בזה^(ו) לא אתי לידי הרהור^(ז). ודע, דבכל זה (ס) צריך גם כן שילציא ראשו לחוץ, שלא יתא יוכל לראות את הערוה, וצריך גם כן לחוץ על לב, שלא יתא לבו רואה את הערוה^(ח), וכדלקמן פירש סימן עד, ועין שם בסעיף קטן ב מה שכתבנו עוד בזה. כתב הפרי תרש, הנראה לו דאם בדיעבד קרא בלא התנזר פנים ובלא הפסקת טלית יוצא ידי חובתו, עין שם; ובהפריימגרים מפקפק בזה וכן בספר ישעיהו יעקב, עין שם: **ב** (ח) עם אשתו וכו'. משום דאשתו כגופו ונגיל בה (י) וליכא הרהורא^(י), ומכל מקום צריך תנזר פנים^(יא), (י) דפנים להדי פנים אי אפשר דליכא הרהורא, ואם האיש מחזיר פניו לבד ונתאשה נשארת כמות שהיא, אף שפניה נגד אחוריו (ט) מכל מקום הוא מפר לקרות, דשוב ליכא הרהור, ובלבד (ט) שלא יתא בשורו נוגע בערוהתה, אבל אם תנויהו רעונם לקרות, אז גם היא צריכה להחזיר פניה^(יב), (י) ואפילו בשנים נוגעים זה בזה מותרים לקרות: (י) שאוסר. ורצה לומר, בלא הפסקת טלית, ולפי דבריהם (יב) צריך מאד לזהר בזה בקריאת שמע שעל המשה ובכרבת "המפיל" שיהיה ביניהם הפסקת טלית, ואז אפילו פנים להדי פנים מתר וכגיל: **ג** (ז) עם בניו וכו'. דלירדהו לכלי עלמא אמרינן פינן דגם בהן חשבינן כגופו וליכא הרהורא^(יג), ומכל מקום פנים להדי פנים אסור, ובפרי תרש מקל בזה^(יד) ותיבא ראיה, ובספר מאמר מרדכי ובפרייטוסף דחו ראיה. ומשמע עוד מדברי הפאמר מרדכי, דאפילו אם נימא דאין צריך להחזיר פנים, על-פל פנים כגוגע ערוהו בקשרם או להפך אסור: (ח) בתחזרת פנים. הניג שיהא אחוריהם זה לזה, ואם פני בניו נגד אחוריו, צריך על-פל פנים לזהר שלא יתא בשורו נוגע בערוהו, כן נראה לי, וראיה מלקמן סימן עד סעיף ה, דמוכת דאם בשורו נוגע בערוה חביו גם כן אסור: (ט) גדולים. והוא היין קטנים אחרים שאינם בניו וכן משמע מהרמב"ם. ועין בבאור לקמן הפרייטוסף סימן עד סעיף ד בהג"ה, ויש לישב. אך לפי מה שכתבנו לקמן סימן עד סעיף ד בהג"ה דקטן כל זמן שאין ראוי לביאה ותיג

בְּאֵר הַלֵּכָה

דמקברי תרמשים אין דאיה, ואם מדברי תרמשי וזה לא משמע הכי, שפסב: לא
תחילה, שפסב דמלקא, דתנחומי אכלים מדאנאקא דבכלל גמילות-חסדים הוי,
ולמקב אדרי דבין שיעס במצוה פטור מן המצות, ואף-על-פי שפסב נקבר מזה
לא תחיל, עד כאן לשונו, ודין עוסק במצוה הוא אסור בדליקא שהיה, וכן לציל
סימן ע סעיף ד דין העוסק בעצמי רבים, וכל על זה שם דין זה צריך ציון
למשנה, ותרמשים תחלוטו אכלות פסק דנחום אכלים הוא מצות עשה מדברי
סופרים, ולין זה הדין עם המה, וכן כפרים-הם: סעיף-ה' ע' ד:

* שנים' שהיו רבו' נוגעים זה בזה. ע"ז במשנת ברוך צעיר קטן א מה שכתבנו, ופנים לתוך פנים אפילו אינם נוגעים אסור, הוא מספרי-מגדים, ותפארת מרדכי מסתפק בזה. ונראה לי דלפי דברי ספרי-מגדים אפשר ויש לישב התקאי שנה של הפקד-אדוקים בענין קטן ב עין שם * * מוקדתיכם ודמטה: ונשפתי אס בעינין ליהא חוצץ עד סוף גופם, או אולי אפילו השליל קצת ודמטה בגלגליהם נוגעין זה בזה שרי. ומתקן: אפוא השקול מסיקון עד צעיר ו, ותסם קאל אל בעינין ב פטרי צורת החרד מרואי, אפוא מבטמים פקד ו, ואלשיך ודבא מליא מרואי משיס החרדא ורק הפסקתה למעני סכרוא של דלא שיה תהרדא: ונדר, דמא אפלו בק צבובותיהם נוגעים זה בזה, דאין דבא משיס ערנא⁹ דבאיתא בקארטא, ואפלו דבי אסורא ופלי-בסרס השעם משיס תהרדא שפלי: ונינה אפשר דאפלו למטה מזה יש תהרדא, וצריך עיון. כתב בקשר צבובות-היום: בזה דברים אדומים כל זה מסיקון? פשקודא קריאת שמע או מתפלל או מדבר ובריה-הורה בפיו, אבל לתרה דוקרי' תורה¹⁰ בלא קריא לן דמורא אפלו לשקנתו קלעל¹¹, כמו שכתב בסוף סימן עה, כל-שמן בזה. וצין שם שכתב עוד: ומשעם או סגר למורה דברכים שבעדשה בלשע תשימש, שמתרדא אינו מדבריו לענין זה, אף-על-פי שהוא דבורי לענין למורה במבואות המטפסות, עד כאן לשונו בקצרה:

נעתיק פון דעקלרעטע מפריי-מגדים לסימן ע"ד וע"ה כי הוא נצרך מאד

א. וכן, כי הדין אמור ערונה סמבאר בסימן זה ובסימן עה נזקק לחמשה חלקים, כאשר יתבאר בענין השם הבדוק: [א] עינו רואה ערונה. [ב] לבו רואה ערונה. בגוף שהוא הולך בקולו בלי מכנסים כלי אזור, או בגוף עקבה משקב עירם מפת המבטא והנציא ראשו לחצו וכלו עם העקרה מפת המבטא. [ג] גליו ערונה. בגוף שהולך בביתו עירם, אף שהנציא ראשו חוץ לבית וכן מכל מקום הכבוד, וליכא את שישם עינו וכלו רואה את הערונה, עם כל זה אין אמור משהו מלוי ערונה. [ד] עינו רואה ערונה סברו: והנציח חלוק בין ערונה ושראף או צבדים ונאסלו קטן בן תשע וקטנה בן שלש, וקשיא מאשה, בין אשת איש בין גויה (עיי' בחיאי). [ה] לבו רואה ערונה חסרו. ומהו בעינו רואה ערונה זאת א א דאוד ד בראה ערונה חסרו, אמר מן החלוקה דהכיב ונלא יראה בך ערונה דבר, לקרות קראה ששם אל אלקס בדבריה חלוקה דהכיב קלשה ואמר כי קלורא הירא ששם ערונה עובר בלאו מן החלוקה, והוא חסר כי בך שפיקדושה (אכל הירא מר ערונה), אלא ששם ערונה אמר בערונה (דהי דמרי).

בזכר עד ט' שנים ימים אחד ובנקבה עד בת ג' ימים אחד) אין שרתון ערלה, כזו'. רוצה לומר (יב) משהתחיל יום ראשון בשנה זו, וכן מה שכתב: ומשם עריך י"ג שנה ימים אחד, רק שלמות. (יד) ימים הלכה גמרון בכלל, כגון אפס הינו אחד בתשרי, נשלם לו הייג שנים ונעשה גדול, וכן הויו לענין ברמיצה ברח"ה שם: (יא) אם הביאו שתי שערות. עין במגן אברהם שכתב, חלפ הביאו שתי שערות, וגם אפלו בלא קריאת שמע אסורים לישן ביחד עומ

שער הציון

[illegible]

הלכות קריאת שמע סימן עג

ביאורים ומוספים

סימן עג

הישן עם אשתו ובניו איך יתנהג

[משנ"ב ס"ק א]

אסור לקרות בלא הפסקת טלית אפילו אם אינם נוגעים⁽¹⁾, כל ששוכבים בקרוב אחד לחברו⁽²⁾.

(1) והחזו"א כתב (א"ח סי' טז ס"ק ו-ט), שמוותר לקרוא קריאת שמע בששוכבים פנים למול פנים בלא נגיעה אם ליבם מכוסה, ואין צריך הפסק טלית.

(2) ולענין קריאת שמע כשהוא שוכב על צידו, כתב בבית"ל לעיל (סי' סג ס"א ד"ה מאחר) שלכתחילה יש להחמיר כשעדיין לא שכב, וכשהוא מוטח על צידו קצת, כתב במשנ"ב שם (ס"ק ב) שלכל הדעות אסור, מפני שהוא דרך שררה וגאווה.

[משנ"ב ס"ק ד]

אכל ממתינים ולמעלה, אפילו בשנים נוגע זה בזה⁽³⁾ לא אתי לידו הקהור⁽⁴⁾ וכו', וצריך גם כן לחץ על לבו שלא יהא לבו רואה את הענין⁽⁵⁾.

(3) ואפילו ידו נוגעת בבשר חברו, כתב החזו"א (א"ח סי' טז ס"ק ו) שמוותר לקרוא קריאת שמע, וכתב הגר"ח קניבסקי (שו"ת הלכות סי' ט), שמי"מ אסור משום נגיעה במקומות המכוסים, וראה מה שכתבנו לעיל (סי' ד ס"ק מז ו-נד ובבית"ל שם סכ"א ד"ה צריך) לגבי נגיעה במקומות המכוסים.

(4) ובאופן שבשר של אחד מהם שלמטה ממתינו נוגע בבשר חברו שלמעלה ממתניו אבל אין נגיעה בערוה, הביא הרע"ק (ס"ק א) שכתב המג"א לקמן (סי' עד ס"ק ט) ששניהם מותרים לקרוא קריאת שמע, והחזו"א (א"ח סי' טז ס"ק ו) כתב שהמג"א אמנם החיר למי שבשרו שלמעלה ממתינו נוגע בבשר חברו שלמטה ממתניו לקרוא, אך אין דבריו מוכרחים.

(5) והוא הדין שיכול לחוץ רק בין ליבו לערוהו, וכיון שמדובר שטלית מפסקת ביניהם ממתניהם ולמטה, הרי היא חוצצת בין ליבו לערוהו.

[משנ"ב ס"ק ה]

משום דאשתו כגופו ונגיל בה וליקא ההנהגה⁽⁶⁾, ומקל עקום צריך תנועת פנים⁽⁷⁾ וכו', אם תתנויה רצונם לקרות, או גם היא צריכה להסחיר פניה⁽⁸⁾.

(6) ואם ידו נוגעת באשתו במקומות שדרכה לכסות, כתב החזו"א (א"ח סי' טז ס"ק ו) שאסור לקרוא קריאת שמע, ואפשר שאסור אפילו אם חובק פניה וידיה.

(7) והחזו"א כתב (שם ס"ק ט) שגם בלא החזרת פנים מותר.

(8) והחזו"א כתב (שם) שגם אם רק האיש החזיר את פניו, מי"מ אם אינו נוגע בערוהו מותר לה לקרוא קריאת שמע.

[בית"ל ד"ה ממתניהם]

וסעי, דהא אפילו רק עגבותיהם נוגעים זה בזה, ואין בהם משום ערוה⁽⁹⁾ וכו', אבל להחמיר בדבריהם⁽¹⁰⁾ בלא קצת אף דאסור אפילו קשירות קטלה⁽¹¹⁾.

(9) ובמשנ"ב לקמן (סי' עד ס"ק יז) הביא שנחלקו בכך האחרונים.

אמנם במשנ"ב לקמן (סי' רו ס"ק טז) כתב בשם הבי"ד, שעגבות יש בהן משום ערוה, והסיק שיש להחמיר לכתחילה בדבריו.

(10) ולפסוק דין בלא נתינת טעם, כתב הרמ"א לקמן (סי' פה ס"ב) לענין מקומות שמוותר להרהר בהם בדברי תורה, וכן לעיל (סי' מז ס"ד) לענין ברכת התורה, שנחשב כהרהור, וכתב המשנ"ב שם (סי' מז ס"ק ז) שהגרי"א חולק על זה וסובר שפסק דין נחשב כדיבור כיון שלא גרע מהקורא מקרא לבד, וצריך לברך לפניו ברכת התורה.

(11) ואם רוצה לצאת בברכה מדין 'שומע כעונה', כתב בבית"ל לקמן (סי' עד בהקדמה לסימנים עד-עה) שאפילו שהוא רק מהרהר, נחשב כדיבור, ואסור.

[משנ"ב ס"ק ז]

ציון דגס קטן תשועין כגופו וליקא ההנהגה⁽¹²⁾, ומקל עקום פנים להדי פנים אסור, ובפרי תדש מקל בזה⁽¹³⁾.

(12) ואם ידו נוגעת בבתו קטנה, כתב החזו"א (א"ח סי' טז ס"ק ז) שיש הרהור, ואסור לקרוא קריאת שמע, ומי"מ אפשר שלמעלה ממתניה מותר.

(13) והחזו"א (שם ס"ק ט) פסק להקל בזה, כמו הפרי חדש.

[משנ"ב ס"ק ט]

לקאורה גם לענינו יש להקל אם צדין לא הניע סומק⁽¹⁴⁾.

(14) והחזו"א כתב (א"ח סי' טז ס"ק ט), שאסור אפילו בקטן פחות מבן ט'.

סימן עד

שלא לברך פשאכריו רואים את הערוה

[הקדמת הביה"ל]

והוא הדין כל דבר שבקדשה אכל הקהור ספר בזה⁽¹⁾, אלא שיש כענה אסור בזה⁽²⁾ דהרי דבור⁽³⁾.

(1) ובטעם הדבר שהרהור בדברי תורה מותר בפני ערוה, כתב במשנ"ב לקמן (סי' עד ס"ק בט) שכתוב 'ערוה דבר' ונלמד מכך שדוקא דיבור אסור בפניה אבל הרהור מותר.

(2) דין זה הוא דוקא בעיני רואות את הערוה, אבל אם ליבו רואה את הערוה כתב בספר לחם ושמלה (סי' ר ס"ק ג) שיש להקל בדבר, כיון שהוא תרי דרבנן, ואף ליבו רואה את הערוה אינו אלא מדרבנן, אולם הפמ"ג (משנ"ב ס"ק א) החמיר בזה, וכן פסק הגרש"ז אויערבך (אשי ישראל פניה הע' קכב).

(3) וכן לענין שליח ציבור המוציא את הרבים ידי חובתם, כתב במשנ"ב לקמן (סי' עד ס"ק ז) שאם נמצאת צואה בתוך ארבע אמות של אחד המתפללים, על הש"ץ להפסיק תפילתו, כיון שנחשב הדבר כאילו כל אחד מתפלל לעצמו.

ולענין העומד בתפילה ונצרך לנכביו, הסתפק לקמן (סי' קד ס"ז ד"ה וידיה) אם יכול חברו להוציאו מדין 'שומע כעונה', כיון שלמנהיגו 'שומע כעונה' לא נחשב כדיבור ממש, עיין שם.

הלכות קריאת שמע סימן עד

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק א]

דאסור בדיקרייתורה או לקרף שום ברכה⁽⁴⁾.

(4) ואף אם נאמרים שלא בלשון הקודש, כתב לקמן (סי' עו ס"ק ב) שאסור.

ולענין עניית אמן, כתב הא"א (בוטשאטש, סי' פד ס"א) שדינה כהרהור שמוחר בפני ערוה, כמבואר כאן בהקדמת הביה"ל.

ולענין כתיבה האם היא כדיבור ויהיה אסור לכתוב במקום שאסור לדבר, ראה בפמ"ג (סי' מז משב"ז ס"ק ב) שהסתפק אם מותר לכתוב דברי תורה בחדר האמצעי של המרחץ או במקום שאינו נקי לגמרי שאסור לדבר שם דברי תורה, ובספר נחלת אליהו (לגרי"א דהשניצר, סי' בא-כב) כתב שלענין הכותב ספירת העומר הסתפק בזה בשו"ת רעק"א (מהדו"ק סי' ל) אם כתיבה נחשבת כדיבור ונחשב שספר ספירת העומר (והשערי תשובה סי' תפט ס"ק א) כתב שיש להסתפק קצת, אך נראה שיחזור ויספור בברכה, אלא שהוסיף הרעק"א שאף אם כתיבה כדיבור, מי"מ אם מכוון שלא תחשב כדיבור לא נחשב כדיבור, וכן כתב הגרי"י קניבסקי (קהלות יעקב ברכות סוף סי' יב) בביאור דברי הרעק"א. מאידך, הא"א (בוטשאטש מהדו"ת סי' עה ס"א) כתב שכתובה היא כדיבור, ואין לכתוב דברי תורה כנגד ערוה, וכן כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' סא) שיש להחמיר שלא לכתוב דברי תורה כנגד ערוה.

ולענין לכתוב במקום שאסור להפסיק כדיבור, כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' מז) שאסור, משום שמעשה חמור אף יותר מדיבור, ובשו"ת אור לי (לשדי חמד, סי' ט) כתב שאפילו אם כתיבה אינה כדיבור, אסור לכתוב דברי תורה במקום שאסור לדבר, שיש לחוש שיוציא דיבור מפיו. מאידך, האדר"ת (עובר אורח אות קעג) וכן הגרי"ח קניבסקי (דעת נוטה עמ' רי, ואשי ישראל פ"ט הע' א) כתבו שגם במקום שאסור להפסיק באמצע התפילה כדיבור, מי"מ כתיבה מותרת, ובשו"ת התעוררות תשובה (ח"א סי' כז) כתב שהרצה להפסיק בברכות קריאת שמע כדיבור כדי לקרוא לאנשים להשלים מנין, מותר לעשות כן, אך אם יכול לעשות כן בכתובה לא יפסיק כדיבור.

אכן, לענין ברכות התורה על כתיבת דברי תורה, שכתב השו"ע לעיל (סי' מז ס"ג) שיש לברך על כך, הביא המשנ"ב שם (סי' ד) שני טעמים, ולא כתב את הטעם שיש לברך משום שכתובה כדיבור (ואף לטעם שכתב המשנ"ב בשם הלבוש שכתובה כיון שעושה מעשה חמור דינה מהרהור, ביאר השדי חמד (שם) שאין הכוונה שכתובה כדיבור, וראה מה שכתבנו בביה"ל לקמן סי' תפט ס"א ד"ה מונה והולך, לענין ספירת העומר.

[משנ"ב ס"ק ב]

פרוש, דנדיק הטיילת על לבו כדי שיקרא הפסק בין לבו לעין⁽⁵⁾.

(5) ובגד המונח דבוק היטב על גופו, כתב לקמן (סי' צא ס"ק ח) שנחשב כהפסק בין ליבו לערוה.

[משנ"ב ס"ק ד]

שם פסוי עילית קמו מלבוש⁽⁶⁾.

(6) ואם יועיל דין כילה כמלבוש אף לענין הצניעות הנצרכת בשעת לבישת הבגדים, כתב בביה"ל לעיל (סי' ב ס"א ד"ה לא ילבש) שהפמ"ג הסתפק בזה, והאצרות החיים הסיק לאיסור.

[משנ"ב שם]

ורוצה לומר דאסור אפילו לדעת הפתירין לקמן בסימן עו סעיף ד'⁽⁷⁾.

(7) מאידך, החו"א (אוי"ח סי' טז ס"ק יא) כתב שכיון שדעת

המתירים היא משום שכתוב "כל הנשמה תהלל י-ה" זה כולל בהילול את הפה והחוטם, מסתבר שמחשבים לפי הראש [שהוא בכלל יכל הנשמה], וכיון שראשו מוחץ לבית מותר לו לקרוא. ואין זה דומה לערום שהוציא את ראשו מוחץ לבית, שכיון שהבית אינו נקרא מלבוש נמצא שערותו מגולה, אבל לענין צוואה הרי ראשו ברשות אחרת.

[משנ"ב ס"ק ה]

ובקשמתאדם קלל ד משמע דיש להקל בדיעבד גם לענין תפלה בדיבור דהאסור הוא רק מדרבנן⁽⁸⁾.

(8) ואף על פי שהביא את דברי החי' אדם שלא יחזור על ברכות קריאת שמע, וכן כתב בשמו בביה"ל לקמן (סי' צא ס"א ד"ה הואיל) לענין תפילה, מי"מ דעת הגרש"י אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ב דבר הלכה אות יט) שנראה שדעת המשנ"ב עצמו היא שיחזור ויקרא קריאת שמע עם ברכותיה, וכן כתב השו"ת הלכות (סי' י).

[משנ"ב שם]

ונצרך דעת נש"י ורבנו שבעה פלמ"ד המובא בתוספות (ברכות כ"ה ע"ב)⁽⁹⁾.

(9) שפסקו, שכליבו רואה את הערוה אין איסור כלל.

[משנ"ב ס"ק ו]

רואה ערוה חבירו⁽¹⁰⁾.

(10) ואף אם ליבו רואה ערוה קטן או נכרי, כתב הלבוש (סי' א) שאסור לקרוא קריאת שמע, וכמו בדין עינו רואה את הערוה המבואר בשו"ע לקמן (סי' עה ס"ד). אמנם, אף על פי שבדין עינו רואה את הערוה יש הסוברים שאסור לומר דברי קדושה אף כנגד ערוה קטן שאינו ראוי לביאה, בדין ליבו רואה את הערוה לא החמיר הלבוש אלא בערוה קטן הראוי לביאה. וכן התיר בספר מלא הרועים (ערך לבו רואה את הערוה אות ט) לקרוא קריאת שמע כשליבו רואה ערוה קטן.

[ביה"ל ד"ה היה]

וה' אפילו אינו מוציא ראשו חוץ להטלית שני⁽¹¹⁾.

(11) וכונתו, שאין איסור במה שנמצאים ראשו תחת תחת כיסוי אחר, ולכן די במה שיש הפסק בין ליבו לערוה, ושלא כמשמעות דברי השו"ע הרב (וכן ביאר התהלה לדוד (סי' א) בדעתו) שאף אם יש הפסק בין ליבו לערוה, מי"מ צריך להוציא את ראשו מחוץ לחלוק.

[ביה"ל ד"ה צריך לחץ]

וקמב סלקס' תמודות וסאל' דבה, דאם מקשה לבו בדיבור עצמו סי' א' אם אינו מקדיק על לבו⁽¹²⁾.

(12) ובכונת דבריו כתב הגרש"י אויערבך (אשי ישראל פניה הע' קכח), שאין הדבר מועיל אלא בבגד שלובשים אותו לצורך כך, אבל בגד שלובשים אותו מפני הויעה, כגון גופיה וכדו', אינו מועיל אלא אם כן הבגד מהודק על ליבו.

[ביה"ל ד"ה משום דלבו]

ואם הוציא ראשו וליבו חוץ לקל' אסור, דקרי קאלו הוא קל' לחוץ⁽¹³⁾.

(13) והקשה החו"א (אוי"ח סי' טז ס"ק ד), הרי כיון שהבילה אינה גבוהה עשרה טפחים דינה כמלבוש, כשיוציא אותו לצורך כך, הרי הוא לבאורה כמו שהוציא את רובו מן הטלית, וכל שערותו מכוסה בבילה נחשב ככיסוי.

ק

בְּאֵר הַבּוֹלָה

א תַּרְבּוּחַ כִּיד עֵינַי
וְנִשְׁאֵשׁ אוֹתָרִים סְרִירָה
וְהַרְקָבִים וְשִׁאֲר
פּוֹסְקִים **ב** הָרֵאשִׁי
כִּשְׁמֵי רַבְּנוּ. הֵם מְהֵרָה
הַתַּרְבּוּחַ כִּיד וְנִשְׁאֵשׁ
וְנִשְׁאֵשׁ אוֹתָרִים

א (א) **הִנֵּה יֵשֵׁן עִרְם בְּטִלְיָתוֹ, (ב) *צִרִּיךְ לַחֲץ בְּטִלְיָת (ג) עַל (ד) [ה] לְבוֹ וְאֵז זָקְרָא, (ו) *מִשּׁוֹם
 דְּלִבּוֹ (ז) רֹאֵה אֶת הַעֲרֻרָה אֲסוּר: הִגֵּה וְהוּא הַדִּין אִם לְבוֹ (ו) רֹאֵה (ז) [ח] עֲרֻת תַּבְּרוֹ אֲסוּר (טוֹר): ב' בְּהִרְחֹץ

שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה

(ח) לבד. עמ"א ששקלה דאם צואה בבית הרוצח ראשו חזק לחלוק אסור לקרות ק"ש דשרינן ראשו במר רבו, ואם הכניס ראשו לקרד שיש שם צואה אסור ג"כ לקרות דעכ"פ הוצאה גנבו ע"ש. ויראצחון כתב עליו שיש למקום בדין זה: (3) ערות חברו. סי' שאין הפסק בין לבד

וְיָצַן בְּמִרְיָהּ וּבְכִי' יִמְצָן חַי. וְעַתָּה לִקְרָן עַל נֶשֶׁם בְּקִרְבָּהּ הַשְׁבִּילָה וְעִשֵּׂה בְּמִסְחִים שֶׁאֵינָם בְּרִי' לָבוֹ, וְכֵן הַלּוֹבֵשׁ שְׁלִיחַ רַחֲמֵהּ וְרֵאשִׁי הַמִּדָּה אֲדוּר מְתֵר, הַחֲלִיל עוֹלָם הַיּוֹד שֶׁאֵין זֶה בְּרִי' לְחַן עַל שֶׁל שְׂדֵה הָרֵאשִׁי כְּהַדְרָת הַתּוֹרָה לְאִסּוּר רִבְיָ' וְקִטְרוֹן, וְיֵשׁ בְּבֵּאֵר הַיֵּשׁ הַכֹּהֵן אֶתְרָן מִקְלָם כִּד וְרֵאשִׁי שֶׁיֵּצֵא מִתּוֹ רִבּוֹ מִיֵּשׁ יֵשׁ מִקְלָם וְכִי עִישׁ: [3] עֲרוֹת חֲבֵרִי, עֲבֹהֵט הוּא מִסְבֵּר הַיֵּשׁ

בְּאוֹר הַלֵּכָה

(א) הִנֵּה לִשְׁנֵי עָרִים. הַמַּחֲבֵר תָּפַס לְשׁוֹן הַמִּקְרָא וְנִכְרַחַת כִּי עַ"כ) דָּשָׁם שֶׁיָּדָה הָיָה לִשְׁנָא. אָבֵל בַּעֲנֻגָתוֹ, הוּא הַדִּין (ב) פֶּשֶׁתָּה לִשְׁוֹן בְּחֻלּוֹקוֹ בְּלֹא מִכְנָסִים גַּם־כֵּן דִּינָא תִּבִּי. דְּאָסוּר (ג) בְּדִבְרֵי־תוֹרָה אוֹ לְכַרֵּךְ (ד) שׁוֹם בְּרֻכָּה) עַד שֶׁיִּצְיָבִיק בְּיַדוֹ הַתַּנָּת בְּמָקוֹם הַזֶּה אוֹ לְמַשָּׁה מִלְּבוֹ בְּדִי שֶׁיִּהְיֶה הַפֶּסֶק בֵּין לְבוֹ לְעָרוֹה: (ב) צָרִיךְ לַחֲץ. פְּרוּשׁ, (ד) דִּיבְיָבִיק הַטְּלִית עַל לְבוֹ בְּדִי שֶׁיִּהְיֶה הַפֶּסֶק בֵּין לְבוֹ לְעָרוֹה), אָבֵל בְּלֹא הִכִּי אָסוּר, דִּנְהִי דְלְבוֹ מִכְסָּה בְטִלִית שֶׁעַל כָּל גּוֹפּוֹ, הָרִי עָרִין לְבוֹ וְעָרוֹה בַּהֲדָרִי הֵן וְאֵין דְּכָר בִּינֵיהֶן: (ג) עַל לְבוֹ. וְהוּא הַדִּין אִם חוּצֵץ בְּטִלְיוֹ מִתַּחַת לְלְבוֹ בְּדִי שֶׁיִּהְיֶה הַפֶּסֶק בֵּין לְבוֹ לְעָרוֹה, וְאִפְלוֹ אִם לְבוֹ מְגֻלָּה לְגַמְרִי, וְכִדְלָקָטָן בְּסֻעִיף ו: (ד) מִשּׁוֹם דְּלְבוֹ וְכוּ'. (ה) דְּעָרוֹה בְּרֹאשָׁה תְּלִי רַחֲמָנָא, בְּדִכְתִּיב "לֹא יִרְאֶה כִּף עֲרוֹת דְּכָר" וְגו', וּמַצִּינוֹ לְשׁוֹן רֹאשָׁה בְּלֵב, בְּדִכְתִּיב "וְלִבִּי רֹאֵה הִרְבֵּה חֻמָּה", לְפִיכָךְ (ו) הַחֲמִירוֹ חֻמָּים בָּהֶן. וְעַד דְּאִפְלוֹ אִם לְבוֹ מִכְסָּה בְּכָנֵד לְהַפְסִיק בֵּינוֹ לְעָרוֹה, צָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה עָרוֹתוֹ גַּם־כֵּן מִכְסָּה, וְאִם הִיא מְגֻלָּה, הַסִּכִּימוּ (ז) הִרְבֵּה אֲחֻרוּזִים דְּאָסוּר לְקֻרוֹת מִן הַתּוֹרָה אִפְלוֹ אִם מִכְסָּה בַּהֲטִלִית גַּם עַל רֹאשׁוֹ וְעֵצֵיו שְׁלֹא יִיכָל לְרֹאוֹת אֶת הַעָרוֹה, שֶׁהָרִי לֹא נֶאֱמַר "לֹא תִרְאֶה עָרוֹת דְּכָר" אֶלָּא "לֹא יִרְאֶה כִּף", כְּלוּמָר שֶׁתִּהְיֶה מִכְסָּה בַּעֲנֵן שְׁלֹא יִיכָל לְהִרְאוֹת אִפְלוֹ לְאַחֵר, לְפִיכָךְ (ח) הַעוֹמֵד בְּבֵית עָרִם וְהוֹצִיא רֹאשׁוֹ חוּץ לְמַלְחֵן שְׁלֹא יִרְאֶה עָרוֹתוֹ, אֶפְרֵי־שִׁי שֶׁחֻצֵץ בְּכָנֵד עַל לְבוֹ תִּרִי זֶה לֹא יִקְרָא, כִּינֵן שֶׁעָרוֹתוֹ מְגֻלָּה וְתֹרִיִּת בְּבֵית. אָבֵל לִשְׁנֵי עָרִים בְּכֻלָּה שְׂאִינָה גְבוּהָה עֲשָׂרָה טַפְחִים, וְהוֹצִיא רֹאשׁוֹ חוּצָה לָהּ וְגַם חֻצֵץ בְּאִינָה דְּכָר לְהַפְסִיק בֵּין לְבוֹ לְעָרוֹה, אֶפְרֵי־שִׁי שֶׁעָרוֹתוֹ מְגֻלָּה בְּכֻלָּה הָרִי זֶה מִכְסָּה בְטִלִית, שְׂכִינֵן שְׂאִין לְכֻלָּה גְבוּהָה עֲשָׂרָה טַפְחִים שֶׁם כְּסוּי עֲלֶיהָ כְּמוֹ מִלְּבוּשׁ; וְאִינוֹ דוֹמֶה לְבֵית, שֶׁהוּא תְּלוּק רְשׁוֹת לְעֻצְמוֹ, וְלֹא נוֹכַח לְכַנּוֹת עֲלֶיהָ שֶׁם כְּסוּי. עַל־כֵּן אָסוּר. וְכֵן אִם צוּאָה בְּבֵית בְּחוּץ אַרְבַּע אַמּוֹת וְהוֹצִיא רֹאשׁוֹ חוּץ לְמַלְחֵן, אָסוּר לְקֻרוֹת קִרְיָאִת שְׁמַע, וְשִׁדְרִינֵן רֹאשׁוֹ בְּתֵר רַבּוֹ [מִגֵּן־אֲבָרָהֶם, וְרוּצָה לֹמֵר דְּאָסוּר אִפְלוֹ לְרַעַת הַמַּתִּירִין לְקָטָן בְּסִימָן עוֹ סַעִיף ד', עֵין שֶׁם. וְעֵין בְּפֶרֶק־מִגְדִּים]. וְאִם הִכְנִים רֹאשׁוֹ לְחֹדֶר שֶׁיֵּשׁ שָׁם צוּאָה, אָסוּר גַּם־כֵּן לְכָלִי עֲלֵמָא לְקֻרוֹת, דְּעִלְפִּלְפִּינִים הַצּוּאָה נֶגֶד שִׁנְיִי. וְיִלְרַעַת תְּרַשְׁבִּי"א הַמּוּנָבָא בְּסִימָן עַט סַעִיף ב, אָסוּר אִפְלוֹ הוּא עוֹמֵד מִבְּחוּץ נֶגֶד הַסַּתָּח, כִּינֵן שֶׁהַצּוּאָה כְּנֻדָּה, עֵין שֶׁם [פ"מ]: (ה) רֹאֵה אֶת וְכוּ'. עֵין בְּרֻךְ־הַסִּיּוֹם, דְּאִפְלוֹ בְּדִיעָבֵד אִם קִרְיָא קִרְיָאִת שְׁמַע וְהַחֲפֵלֵל חוּצֵר, וְכֵן מוֹכַח מִפֶּרֶק־מִגְדִּים בְּסִימָן עֹא בְּאִשְׁלִי-

* **הָיָה יוֹשֵׁף עִירֹם כְּבוֹדוֹ**. רוצה לומר, אפילו אם הוציא ראשו חרץ לסלילתו שלא יהיה עם ענותו תחת מבטא אחד מכל מקום אסור, דלבו רואה ענוה, עד שיתחיל על לבו להסכים, ואז אפילו אינו מוציא ראשו חרץ להסלילת עשרי¹¹ עלי-דיו, וה, מן מוכח בבקראת כבוד כ"ד ע"ב ע"י"ש: * **צָדִיק לֹחֵץ**. עין במשנה ברורה. וכתב הלחסי-תמורות ותאלית רבה, דאם מכסה לבו בכנף בפני עצמו פני ברורה. ואם אינו מדביקו על לבו¹²: * **משום דלבו**. עין במשנה ברורה בדין כלה. ואם הוציא ראשו ורבו חרץ לכלה אסור, דהוי פאלו הוא פלו לחצי¹³. ואם הוא

אברהם אלהים. עוד מביא שם, דהקריאת שמע חזון עם ברוכותיה אם קראם בראית לבו לערוה, דהכי תתנו תבמים, אבל בשאר ברכות יש להסתפק בדיעבד אם יתור, וספק ברכות להקל. ובמייאדס כלל ג דין לג ובנשמת אדם כלל ד משמע דיש להקל בדיעבד גם לענין תפלה בדרך דהאסור הוא רק מדרבנן⁸, וענין בבאור הלכה סימן קפה, ואפשר דיש לתפס כותה לענין זה, ונצרך דעת רש"י ורבנו שמעיה תלמידו המובהק בתוספות [ברכות כ"ה ע"ב]⁹; (ו) ראה ערות חברי¹⁰, דהינו (ט) שאין הפסק בין לבו לערות חברו, (י) בגון ששניהם שוכבים צרמים ומתבססים

שער הציון

(א) אחרונים: (ב) רבנו יונה: (ג) סימן עא אחרונים: (ד) מעניינים טוב ואלה רבה וש"א: (ה) תירוצים: (ו) הגר"י וכן משמע בפרימקדים: (ז) פרימקדים במשפחות והב והגר"י ותיירוצים: (ח) מנא אברהם: (ט) מנא אברהם: (י) פרימקדים:

הַלְבוֹת קְרִיאת שְׁמַע סִימָן עַד

ג. תרומת-הרצון סימן
י. בשם אור נרוע
ד. שם בקטרא כיה
ה. שם במלכה ו. רבנו
ינה בשם רבני ערפת
ז. בספר ארזות-שנים

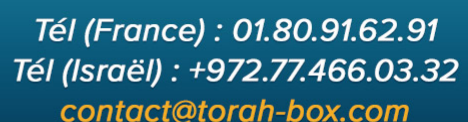
[illegible]

ואם הם צלולים עובקן ברנליו. ודוקא סעטען שדך זה אכל לא בכלי שאין בו קשר גיטין
מסביל בקרנה אסור. לפיו ציל דהקמור ודור בראש צנים מבראת חלב, דשכנים
המים אע"פ שחמים צלולים ונבל וזאת התקנה כיון שהוא למעלה מן המים והחמור
המים וצריך למשורר בין לבו לפרטתו זה בנה להקטנה, אצ"ל דשמו יד לא קר כסוי כי
מהם לא קטני ממים חלב בין וצ"ל הוא, כי"ש חסד סמני מני המים

עומר ערם במגדל של עצים ומצויא ראשו לחצו, מסתפק הירושלמי אם דינו כבית נאחל ואסור או דינו ככלי (היו כמו מלבטבט)¹⁵; ונהרבו ויחם פוסק בזה לקלא, אף שלא יחא לבו רואה את הערנה ונביל גבי פלה. כל זה מתבאר מדברי הסבן אברהם. ופי זה משמע בפשיטת דאם אחר עומד ערם בחוף קלי, נחשב הכלי כמו מלבטבט ומהני כשמתחבב בעינו כלפי חצו, וכן כבת הירישה ביורה דעה סימן ר, וס"ו מחזור בזה שם, ונסה הפירושנים עליהם¹⁶, ומכל מקום צריך להפסיק בין לבו לערנה, דלא צריך משפחה: * ואם היו המים עומדים שאין איבריו נכז', ועדיף זה יותר משאם היה לבוש חלוק בלי מכנסים, אף דשם נסבין אין איבריו בראין בהם מלמעלה, משום דהם בדוקים לגופו ודמו קראע מייקבט דאיתא בנפולא, ומקרי עליהוה שאין לבו רואה לערות. ועין בסיומן צא מגו אברהם פסחא קטן ב:

שֶׁעֲרֵצֵן יֵשׁ אִסּוּר מִשּׁוּם לִבּוֹ רוֹאֶה אֶת הַעֲרֻה בֵּין שֶׁחֵלֵב עִם הַעֲרֻה לִבּוֹ לַעֲרֻה. וְהוּא הָדִין אִם חוֹצֵץ בִּכְבֹּד עַל לִבּוֹ גִּסְרֵן מִהֵנָּה. וְכִבּוֹל בִּכְבֹּד הָרֹאשׁ: (ט) אָכַל בִּידָיִם וְכוּ'. (טו) בֵּין אִם מִקְסָה עַל לִבּוֹ אוֹ בֵּין לִבּוֹ נִיף. (טז) וְדוֹקָא בִּידָיִם יְדִידָה, אָכַל אִם אֲחֵרִים מִכֵּסִים לִבּוֹ בִּידָהֶם, שֶׁדִּמְיוֹ שָׁאָר דְּבָרֵי קִדְשָׁה. וְעֵצֵן לְעֵיל בְּסִימָן ב' וְלִקְלָמֵן סִימָן צֹא בְּמִשְׁנָה בְּדִמְיוֹ שֶׁהָאֵל אָכַל לֹא בְּכָלִי, שְׁאִין בּוֹ עֶפֶר וְטִיט, כֵּן כִּתְבַּת הַמִּגְדָּן-אֲבָרֵהֶם, אִם (יב) רִיחוֹן רַע. עֵצֵן לִקְלָמֵן סִימָן פּוֹ וְכִמְשֻׁנָּה בְּרוּרָה שָׁם: (יג) רַק לִמְשֻׁנָּה חוּץ לְמִים וְלֹא יִסְתַּכֵּל בַּעֲרֻה וְכוּ'. וְלֹא עֲדִיף מַעֲרָה בַּעֲשֻׁשִׁית הַכִּי בְּמִים צֹלָלִים וְלִבּוֹ גִּסְרֵן חוֹף הַמִּים, וְצִדִּיק לְהַפְסִיק בֵּין לִבּוֹ לַעֲרֻתָּהּ וְלֹא מִהֵנָּה. זֶה עֲדִיף טָפִי, וְהַשְׁעִם: כִּינֵן שְׁאִין דִּרְכָן שֶׁל גִּיטֵּי-אָדָם לְחַבֵּן (יט) הַעֲתֻרוּנִים, וְלֹא כְּמַהֲרָם טוּוּלוֹ וּפְרִי חֲדָשׁ שְׁמַחֲמִירֵין בָּהֶּ. וְכִשְׁהָ מִסְתַּח לִבּוֹ כְּדִי לְהַפְסִיק בֵּין לִבּוֹ לַעֲרֻה. גַּם לִידִידָה שְׂרִידָה: ד' (טו) לְרֹאשֻׁתָּהּ¹²². וּמִכָּל מָקוֹם אִם הֵן עוֹמְדוֹת עֲרֻמוֹת יֵשׁ בָּהֶן אִסּוּר אֲחֵר, וְהֵן דְּבָרִי. וְאִסּוּרָה לְכָרוֹ, אֲלֵא צִירִיכָה שֶׁתֵּהָא יוֹשֶׁבֶת, וְכִמּוֹ שֶׁכֵּתֵב רַמְ"א עֲשֵׂת בְּכִתְבֵי הַרְמִיא: דָּאֵז אִין לְכֹן רוֹאֶה עֲרֻה שְׁלֵהֵן, הוּא לֹאֹ דוֹקָא לְכֹן, דִּי קְאָמֵר, וְשַׁעֲתִּי-סוֹפֵר הוּא, וְצִדִּיק לּוֹמֵר: וְאֵז אִינוּ נִרְאֶה עֲרֻה שְׁלֵהֵן הַפְסָקָה בֵּין לִבּ לִבּ לַעֲרֻה אִפְלוּ כְּשִׁישׁ לָהּ מִלְּבוּשׁ, (יט) אָכַל שֶׁאֵר הַאֲחֵרִין וְהַשְׂרֵף שָׁם, וְלִפְנֵי מַה שֶּׁפִּסֵּק הַשְׁלֵמִין עֲרֻךְ פֹּה דָּאִין שֶׁהָאֵשׁ בְּאִשָּׁה לְכָהָר אִף שֶׁהִיא עֲרֵצֵן עֲרֻמָּה, דְּמִשּׁוּם גִּלּוּי עֲרֻה אִין בּוֹה, דְּהַמִּים נִחְשָׁבִין כִּי וְכִמּוֹ שֶׁכֵּתֵב רַמְ"א בְּהַגְ"ה כְּסֻפִּי ב', אוֹ שֶׁתִּחַבֵּן וְרוֹעֻתֶיהָ לְהַפְסִיק בֵּין שֶׁלֹא יִהְיֶה אִיבָרִיכָה נִרְאִין בָּהֶם, נֶה לְכָלִי עֲלָמָה מִהֵנָּה. וְאִם יֵשׁ עוֹד נִשְׁכָּה פְּנִיָּה גּוֹפֶה מִקֵּן, וְאִף אִם נִימָא דְּמָקוֹם הַמִּקְוָה הוּא רְשׁוּת בְּפִנֵּי עֲצֻמָּה רוֹצֶה לּוֹמֵר, דְּבִיבּוֹת וּמִכְסוֹת בְּהַקְרָעָה¹²³, וְמַה שְׁאִין כֵּן בְּאִשָּׁה וְלֹא

(י"א) ב"ח: (י"ב) בית יוסף: (י"ג) בן מתבאר מלחם המדות ואלה רבה וש"א: (י"ד) תירצאם: (ט"ו) לבוש ולחם המדות ואלה רבה ומאמר מקדכי ובכריוסף.
וכן משמע מקדכי החיים, ודלא כפרשה ולבוש ישרד: (ט"ז) פיר חדש וש"א: (י"ח) לחם המדות ואלה רבה ובכריוסף ומאמר מקדכי: (י"ט) לבוש ובכריוסף
ורב החיים והגוי ותירצאם וש"א: (י"ט) הש"י והש"ד והגוי ולחם שלמה ומגן גבורים וש"א:

הלכות קריאת שמע סימן עד

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ו]

דהיינו שאין בשום נוגע אלא שפניהם זה כנגד זה⁽¹⁴⁾.

(14) משמעות דבריו, שאם אין בשרם נוגע, אין לאסור בזה אלא מחמת דין 'ליבו רואה ערות חבירו'. אמנם, לעיל כתב (סי' עג ס"ק א) בשם הפמ"ג שבאופן שפניהם זה כנגד זה, אפילו אינם נוגעים זה בזה אסורים לקרוא קריאת שמע מחשש 'הרהור', ואפשר שכוונת דבריו 'שאין בשרם נוגע', היינו במקום שלא נאסר מחמת חשש הרהור נגיעה, כלומר ברחוקים הרבה.

[ביה"ל ד"ה משום דלבו]

עומד ע"ס כמגדל של צצים ומציא ראשו לחוץ, מסתפק הירושלמי אם דינו קבית ואקל ואסור או דינו ככלי וקרי קמו קלבוש⁽¹⁵⁾.

(15) ובמגדל רחב הרבה, כתב החזו"א (א"ח סי' טו ס"ק ג) שאינו עדיף מזכילה גבוהה עשרה טפחים, רק שהסתפק מזה שיעור הרחוב שיחשב כמלבוש, וכתב שאולי מדובר כאן דוקא בשנוגע האדם בדפנותיה, או שיעומד תוך שלשה טפחים.

[ביה"ל שם]

והט"ו מחמיר בזה שם, וקמ"ה ספרי"מגדים עליו⁽¹⁶⁾.

(16) והחזו"א כתב (שם ס"ק ד), שדוקא בבלי ומגדל שכל גופו מתכסה בהם יש לומר שמותר, אבל בעומד באמבטי שכולו ערום נגד העומד למעלה, אף אם יסמוך על דופן האמבטי כדי לחוץ בין ליבו לערוה וגם יוציא ראשו לחוץ לא מועיל, שנחשב שערוה מגולה.

[משנ"ב ס"ק ז]

מכל מקום מוכיח פסוק לענין שלא יהא אסור מן המעט גלוי ערוה⁽¹⁷⁾.

(17) ואף שלגבי נתינת מים צלולים על צואה, כתב לקמן (סי' עו ס"ק כא) שמים צלולים אינם נחשבים לכיסוי ואסור לקרוא כנגדה, ביאר לקמן (הקדמה לסי' עט אות ו) שבצואה כתבה התורה 'וכסית' ואין מים נחשבים לכיסוי, אבל לערוה די בכך שאינה גלויה, ודי בכיסוי של מים צלולים שלא תחשב כמגולה.

[משנ"ב ס"ק י]

וענין לעיל בסימן ב ולקמן סימן צא במשנה ברוך⁽¹⁸⁾.

(18) שם (סי' צא ס"ק ו) כתב שלא מועיל לכסות את ראשו ביד, כיון שהם גוף אחד ואין הגוף יכול לכסות את עצמו, ולעיל (סי' ב ס"ק יב) הוסיף שיש מקילין בזה בשעת הרחק כגון שרצה לשנות בלילה ואין לו כובע לכסות את ראשו, אבל יותר טוב לנהוג כמנהג העולם שכתב הבי"ח לכסות את הראש עם הבית יד שהוא ודאי נחשב לכיסוי.

ובחומרת האיסור להזכיר את השם בגילוי ראש, הקשה בביה"ל לקמן (סי' צא ס"ג ד"ה ויש אומרים) על מה שכתב השו"ע שם שאין להזכיר שם שמים ואין לילך בבית הכנסת בגילוי ראש, ממה שכתב השו"ע לעיל (סי' ב ס"ו) שאסור ללכת בגילוי ראש אף בלא הזכרת השם וגם כשאינו בבית הכנסת, וביאר בשם הבאר היטב, שהאיסור לילך בגילוי הראש אינו מדינא אלא ממידת חסידות בלבד, ואילו האיסור להזכיר את השם בגילוי הראש או לילך בבית הכנסת באופן זה הוא איסור גמור מדינא. עוד כתב הביה"ל שם

בשם הפמ"ג, שהאיסור לילך בגילוי הראש אינו אלא בהולך ארבע אמות, ואילו האיסור הזכרת השם בגילוי הראש או לילך בבית הכנסת באופן זה נהוג אף בפחות מארבע אמות. ובזמנינו, כתב הביה"ל שם בשם הט"ו, שאיסור גמור הוא מדינא להיות בגילוי הראש, אפילו ביושב בביתו, ואפילו בפחות מארבע אמות.

[משנ"ב ס"ק יא]

ואם הם צלולים, עזרן כרגלי⁽¹⁹⁾.

(19) ואם רוחץ במים עם סבון והמים מתלבנים על ידי הסבון, כתב הערוך השלחן (סי"ב) שהמים נקראים עכורים.

[משנ"ב ס"ק יז]

והוא עושה כן, מקרי הפסקה אף שהוא חד גוץ⁽²⁰⁾.

(20) ואף על פי שנוגע בידיו במקומות המכוסים, כתב בשו"ת תורה לשמה (סי' יג) שמ"מ מותר לברך, וכן היא דעת הגרש"ז אורעבך (נשמת אברהם ח"א סי' עד הע' 18). ובטעם הדבר כתבו, שכשהגוף במים לא שייך שיהיו בו מלמולי זיעה [ובשו"ת תורה לשמה שם הוסיף, שכל זמן שלא נתגב וגופו לח, נחשב כעומד בתוך המקוה. אכן אם נגע ברגליו צריך לרחוץ את ידיו, כיון שטומאת הרגלים היא משום רוח רעה, ורק אם נגע בהן כשהן בתוך מי המקוה אינו צריך לרחוץ את ידיו]. אולם בספר שיעורי שבט הלוי (סי' ר בטי"ז ס"ק ג) כתב, שאף באופן זה אין לגעת בכפות הידים במקומות המכוסים.

וכשרחץ את גופו היטב ולא נשאר עליו שום ליכלוך ולאחר מכן נגע בגופו בידו, כתב הכף החיים (סי' ד ס"ק פה) שאין צריך ליטול. מאידך, הא"א (בוטשאטש, סי' ד סכ"א) ובשו"ת תורה לשמה (שם) כתבו שלגבי נגיעה בגוף לא חילקו חכמים, ואפילו אם כעת גופו נקי מ"מ חייב בנטילה.

[משנ"ב שם]

וכשהוא הולך בחלוק בלא מכנסים [והוא מדביק בגדיו על חלוקו על חלב או מתחת לבו כדי להפסיק בין לבו לערוה, גם לדידהו שרי⁽²¹⁾].

(21) והלבוש חלוק וערוהו מכוסה, והוציא את ליבו מחוץ לחלון הבית, כתב החזו"א (א"ח סי' טו ס"ק יא) שאין מחיצת הבית החוצצת למטה מליבו חשובה פחות מחיבוק וזרועותיו, וכשם שחיבוק וזרועותיו מועיל להיחשב כחציצה מערוה, הוא הדין שיועיל חיבוק גופו למחיצת הבית.

[משנ"ב ס"ק טו]

ואין חלב שלם יכול לראותה⁽²²⁾.

(22) אמנם לגבי איש שביטו עבה וכולטת בין ליבו לערוה, כתב האפיקי מגנים (חידושים, סי' יז) שאם אין ביניהם הפסק אחר אסור לו לברך, כיון שלא פלוג רבנן בין האנשים.

[משנ"ב ס"ק יז]

רוצה לומר, דבוקות ומקסות כהקדקע⁽²³⁾.

(23) וכתב החזו"א (א"ח סי' טו ס"ק י), שמלשון הרמב"ם בפירוש המשניות (חלה פ"ב מ"ג) נראה שאין ערות האשה נכסית עד שתפשוט רגליה על הארץ ותקרב אותן זו אצל זו.

